

Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

Τὸ περιεχόμενο τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας μεταβλήθηκε πολλές φορές στὰ διάφορα ἱστορικὰ στάδια. Ἐννοια νομικὴ ἢ ἰδιοκτησία, εἶναι πρωταρχικὰ ἔννοια οἰκονομική. Κάθε κοινωνία, ὅποια κι' ἂν εἶναι ἢ πολιτικὴ καὶ κοινωνικὴ τῆς διάρθρωση, ἀναγνωρίζει καὶ ὀφείλει νὰ ἀναγνωρίσει ἓνα καθορισμένο τύπο ἰδιοκτησίας, ἀφοῦ ἡ ἰδιοκτησία εἶναι οὐσιώδες στοιχεῖο στὸ σύνολο τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων.

Ὁ Chesterton ἔγραφε στὸ «The man who was Thursday» ὅτι «ἀκόμα καὶ οἱ κλέφτες σέβονται τὴν ἰδιοκτησία. Ἐπιθυμοῦν μόνο ἡ ἰδιοκτησία νὰ γίνει δική τους γιὰ νὰ τὴν σέβονται περισσότερο».

Τὸ Δίκαιο προστατεύει τὴν ἰδιοκτησία καὶ καθορίζει μὲ ἀκρίβεια τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἔκτασή της, τοὺς τρόπους κτήσεως, χρήσεως καὶ ἀπωλείας της, τὶς περιστάσεις κάτω ἀπὸ τὶς ὁποῖες μεταβιβάζεται ἢ χάνεται. Καθορίζει καὶ διαγράφει τὰ πλαίσια μέσα στὰ ὁποῖα ἀναπτύσσεται ἡ ἰδιοκτησία, παρακολουθεῖ ὅλα τὰ στάδια καὶ τοὺς μετασχηματισμούς της ἀπὸ τὴ γέννηση μέχρι τὴν ἐξαφάνισή της καὶ κατατάσσει μεθοδικὰ κάθε τι ποὺ προσδιορίζει τὶς σχέσεις μεταξύ τοῦ ὑποκειμένου καὶ τοῦ ἀντικειμένου τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἡ θέση τῆς ἰδιοκτησίας μέσα στὸ σύνολο τῶν νομικῶν θεσμῶν ἔχει ἰδιαίτερη σημασία γιατί μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἀποκρυπτογραφήσουμε τὸν χαρακτήρα καὶ τὴ δομὴ τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν σχέσεων μιᾶς κοινωνίας.

1. Μὲ τὸν τρόπο αὐτό, ἡ κοινοκτημονικὴ ἰδιοκτησία τῶν Κασσιτῶν εἶναι στοιχεῖο γιὰ τὴ μελέτη τοῦ πολιτισμοῦ τους. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο τὰ δύο εἶδη ἰδιοκτησίας (πολιτικὴ καὶ πραιτωρικὴ) τῆς ἀρχαίας Ρώμης μᾶς δείχνουν τὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ τῆς δομὴ. Τὴν ἐποχὴ τῆς πουριτανικῆς ἐπαναστάσεως ὁ Sir E. Coke ἀπαιτεῖ τὴν ἐλεύθερη μεταβίβαση καὶ κτῆση τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὸ 1628 στὴν Ἀγγλία οἱ Λόρδοι καὶ οἱ Κοινοὶτες διακήρυτταν ὅτι τὸ δίκαιο προφυλάσσει σὰν ἱερὸ πρᾶγμα τὴν ἰδιοκτησία ποὺ εἶναι τροφὸς τῆς βιομηχανίας καὶ μητέρα τοῦ θάρρους. Χωρὶς ἰδιοκτησία δὲν ὑπάρχει κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ἄμυνα, δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει οὔτε δίκαιο οὔτε δικαιοσύνη σ' ἓνα βασίλειο.

Ὁ Blackstone ὑποστήριζε ὅτι ἡ ἰδιοκτησία δὲν μπορεῖ νὰ παραβιασθεῖ, οὔτε πρὸς ὄφελος τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος λέγοντας ὅτι ἡ ἐλευθερία σταματᾷ στὸ κατώφλι τῆς ἰδιοκτησίας, ἐνῶ τὴν ἴδια ἐποχὴ ὁ Βολταίρος, ἀσφαλῶς, σκεφτόταν τὴν ἀγγλικὴ ἱστορία, δταν ἔλεγε ὅτι ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἀγγλικὰ συνθήματα.

Ὁ καπιταλισμὸς ἔδωσε καινούργιο περιεχόμενο στὴν ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας, διαφορετικὸ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τὴ χαρακτήριζε παλαιότερα. Ἡ οὐσία τῆς φεουδαρχικῆς ἰδιοκτησίας ποὺ ἐκφραζόταν μὲ τὸ ἀξίωμα «δὲν ὑπάρχει γῆ χωρὶς κύριο» ἀντικαταστάθηκε ἀπὸ τὸ «ἀνώνυμο» τῆς καπιταλιστικῆς ἰδιοκτησίας.¹

Τὸ τέλος τοῦ 19ου αἰῶνα ὑπῆρξε μάρτυρας μιᾶς βίαιης διαμάχης ἀνάμεσα σ' ἐκείνους ποὺ δέχονταν τὴν ἰδιοκτησία, σὰν νομικὸ θεσμὸ μὴ ἐπίδεχόμενο περιορισμοὺς καὶ σ' ἐκείνους ποὺ διέβλεπαν τὸ ἀναπόφευκτο τῶν περιορισμῶν τῶν ἀπολύτων ἐξουσιῶν τοῦ ἰδιοκτήτη.

2. Ἡ ἱστορικὴ ἐξέλιξη, ἡ ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς, τῆς βιομηχανίας καὶ τῶν συγκοινωνιακῶν μέσων ἐπεκτείνουν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας σὲ περιοχὲς τελείως ἄγνωστες μέχρι τότε ποὺ κατακτήθηκαν ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα.

Δικαίωμα ἰδιοκτησίας ἀξιῶνουν οἱ συγγραφεῖς, οἱ καλλιτέχνες, οἱ κινηματογραφιστὲς καὶ οἱ φωτογράφοι. Ἡ ἔννοια τῆς φιλολογικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἰδιοκτησίας ἐμφανίζεται παράλληλα μὲ τὴν προστασία τῶν ἐφευρέσεων, τῶν διπλωμάτων εὔρεσιτεχνίας καὶ τῶν βιομηχανικῶν σημάτων.

Ὁ Chapelier — σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν Proudhon — χαρακτηρίζει τὰ «Majores littéraires» σὰν τὴν «ἐπιὸ ἱερή, τὴν πιὸ ἀπρόσβλητη καὶ πιὸ προσωπικὴ ἀπ' ὅλες τὶς ἰδιοκτησίες». Ἡ ἰδιοκτησία ἀρχίζει νὰ περιλαμβάνει τὶς νέες ἐπιστημονικὲς ἐπιτεύξεις, τὸ κέρδος ποὺ ἀποφέρει αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἢ ἰδέα μιᾶς ἐφευρέσεως ἢ μιᾶς ἐπινοήσεως. Γεννιέται αὐτὸ ποὺ ὀνομάζουμε πνευματικὴ ἰδιοκτησία.

Τὸ δικαίωμα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας ὑφίσταται μιὰ ἐπανάσταση. Ἐνῶ τὸ περιεχόμενο τοῦ δικαίωματος περιορίζεται, ἀντιθέ-

ΣΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ

Τοῦ καθηγητοῦ **E. L a c h**

τως τὰ ἀντικείμενα ποὺ προστατεύει πληθαίνουν. Τὸ πεδίο ποὺ ἐπεκτείνεται τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, πλουτίζεται διαρκῶς, ἐνῶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ὑποκειμένου νὰ διαθέτει τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας (ἀπόκτηση, ἀπαλλοτρίωση, κάρπωση) περιορίζεται βαθμιαία.

Οἱ βαθιοὶ κοινωνικοὶ καὶ πολιτικοὶ μετασχηματισμοὶ προκάλεσαν τὴν ἐμφάνιση νέων μορφῶν ἰδιοκτησίας (σοσιαλιστικὴ ἰδιοκτησία, ἐθνικοποιήσεις), οἱ ὁποῖες διαφέρουν ποσοτικὰ καὶ ποιοτικὰ ἀπὸ τὶς παλαιῆς μορφές. Τὸ σοσιαλιστικὸ κράτος ἔδωσε καινούργια ἔννοια στὴν ἰδιοκτησία, ἔννοια ποὺ συνδέεται μὲ τὶς θεμελιώδεις οἰκονομικὲς καὶ κοινωνικὲς μεταλλαγές ποὺ πραγματοποιοῦνται.

Ἀπὸ τὴν ἄποψη τοῦ θεσμοῦ τῆς ἰδιοκτησίας ἡ μορφή τοῦ κόσμου παρουσιάζει σήμερα μεγαλύτερη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ ποικιλία. Πραγματικὰ ἀπὸ τὶς ἀρχές τοῦ 20οῦ αἰῶνα δημιουργήθηκαν ἐξήντα νέα κράτη ποὺ τὰ κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ τους συστήματα καὶ κατὰ συνέπεια καὶ τὰ συστήματα δικαίου τους ἔχουν πολλὲς διαφορὲς μεταξύ τους. Κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ κράτη ἀναγνωρίζει τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ τὶς περισσότερες φορὲς μὲ διάρθρωση καὶ στοιχεῖα διαφορετικὰ.

Ἡ πραγματικότητα αὐτὴ ἐπιβεβαιώνει τὴ σκέψη τοῦ Remy de Gourmont πὺς «ἂν ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἀναγκαῖα, δὲν εἶναι ἀπαραίτητο νὰ βρίσκεται πάντα στὰ ἴδια χέρια».

Εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἡ πιὸ ἄμεση εὐρεία καὶ θεμελιώδης κυριαρχία τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ φύση. Πολλὲς νομικὲς σχέσεις προέρχονται καὶ στηρίζονται στὴν ἰδιοκτησία. Ἔτσι κάθε κράτος ἔχει ὑποχρέωση νὰ προστατεύει καὶ νὰ σταθεροποιεῖ τὴ μορφή ἰδιοκτησίας ποὺ ἀποτελεῖ τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ βάση τῆς δομῆς του. Καταργεῖ ἢ περιορίζει τὴν ἰδιοκτησία ποὺ ἐμφανίζεται ἀντίθετη στὴν κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ του διάρθρωση ἢ ἀντιπροσωπεύει ἐπιβιώσεις τοῦ παρελθόντος.

3. Γιὰ τὴ μελέτη τοῦ προβλήματος τῆς ἰδιοκτησίας στὶς διεθνεῖς σχέσεις καὶ κατὰ συνέπεια στὸ διεθνὲς δίκαιο ξεκινῶμε ἀπὸ τὸ δεδομένο ὅτι ἡ ἰδιοκτησία ὑπῆρξε καὶ παρα-

μένει θεσμὸς τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου κάθε χώρας.

Τὸ πρόβλημα εἶναι οἱ δεσμοὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ διεθνούς δικαίου στὶς ὑπάρχουσες συνθήκες. Εἶναι γνωστὸ ὅτι στὸ μέτρο ποὺ οἱ διεθνεῖς σχέσεις ἀναπτύσσονται καὶ τὰ κράτη προσεγγίζουν τὸ ἓνα τὰ ἄλλο, πολλοὶ θεσμοὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου περνοῦν στὴν περιοχὴ τῶν ἀρχῶν καὶ τῶν κανόνων τοῦ διεθνούς δικαίου. Δὲν εἶναι σπάνιο φαινόμενο στὶς σχέσεις μεταξύ τῶν κρατῶν νὰ ἐφαρμόζονται ὀρισμένες ἀρχὲς δανεισμένες ἀπὸ τὸ ἀστικὸ δίκαιο, τόσο ἀπὸ τὸ ἐμπράγατο ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ ἐνοχικὸ.

Στὴν περιοχὴ τοῦ ἐνοχικοῦ δικαίου μπορούμε νὰ βροῦμε σχετικὰ παραδείγματα στὶς ἀποφάσεις διαιτησίας, ὅπως στὸν κανονισμὸ τῆς διενέξεως ποὺ ἀφοροῦσε τὴ νῆσο Τιμόρ, ἢ στὶς πολυάριθμες ἀποφάσεις τοῦ Διαρκούς Δικαστηρίου Διαιτησίας. Ἡ εὐθύνη τοῦ κράτους στὸ διεθνὲς δίκαιο ἐξομοιώνεται μὲ τὴν εὐθύνη τοῦ ἀτόμου στὸ ἐσωτερικὸ δίκαιο. Ἡ ἔρμηνεία τῶν διεθνῶν συνθηκῶν εἶναι συχνὰ πανομοιότυπη μὲ τὴν ἔρμηνεία τῶν συμβάσεων μεταξύ ἰδιωτῶν, στηρίζεται, ὅπως λέγει Rivier στὴν «καλὴ πίστη» καὶ τὴ «συναλλακτικὴ πείρα» «ποὺ διατυπώθηκαν στὴν ἀρχαιότητα ἀπὸ τοὺς σοφοὺς τῆς Ρώμης».

4. Οἱ ἀναλογίαι διεθνούς καὶ ἐσωτερικοῦ δικαίου προέρχονται ἀπὸ παλαιότερη ἐξέλιξη τοῦ διεθνούς δικαίου. Ἀνάγονται κυρίως στὴν προσπάθεια τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν νὰ συνδυάσουν τὸ διεθνὲς δίκαιο μὲ τὸ θεσμὸ τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἀστικοῦ δικαίου γιὰ νὰ κατοχυρώσουν τὰ ἐδάφη ποὺ ἀποκτοῦσαν τὴν ἐποχὴ τῆς ἀποικιακῆς κατακτῆσεως.

Μετὰ τὴν πρώτη περίοδο τῶν ἀνακαλύψεων ποὺ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὶς Παπικὲς διαιτησίες, προσπάθησαν νὰ ἀναγνωρίσουν σὰν πράξεις «οἰονεὶ ἀποκτῆσεως» ἰδιοκτησίας τὶς πράξεις κατοχῆς τῶν μὴ κατεχομένων ἤδη ἐδαφῶν. Γιὰ νὰ θεμελιώσουν νομικὰ αὐτὴ τὴν προσπάθεια οἱ Oppenheim, Mc Nair, de Louter καὶ Lauterpacht στηρίχθηκαν στὸν συνδυασμὸ τοῦ *animus* καὶ τοῦ *corpus* ἐνῶ ἄλλοι συγγραφεῖς στηρίχθηκαν στὸ κριτήριον «*der Berührung von Koerper und Koerper*».

Οἱ προσπάθειες νὰ ἐξομοιωθεῖ τὸ διεθνὲς

μέ τὸ ἀστικὸ δίκαιο σημειώθηκαν, κυρίως, κατὰ τὴν ἐποχὴ ἀποκτήσεως ὑπερποντίων ἐδαφῶν ἀπὸ ἄτομα ἢ ἐταιρίες.

Οἱ προσπάθειες αὐτὲς ἐπεκτάθηκαν μὲ τὴν κατασκευὴ ἀναλογιῶν μεταξύ ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ ἐδαφικῆς κυριαρχίας τοῦ κράτους. Οἱ εἰσηγητὲς αὐτῶν τῶν θεωριῶν στηρίχθηκαν ἀφ' ἑνὸς στὴν πρακτικὴ μὲ τὴν ὁποία τὰ κράτη ἀποκτοῦσαν ἐδάφη καὶ ἀφ' ἑτέρου στὶς πράξεις δωρεᾶς καὶ ἀγοραπωλησίας ἐδαφῶν. Ἐπικαλέσθηκαν τὴν πώληση τῆς Ἀλάσκας ἢ τὴν πώληση τῆς Δανικῆς περιοχῆς τῶν Δυτικῶν Ἰνδιῶν κατὰ τὴν ὁποία ἡ μιὰ σημαία ἀντικατέστησε τὴν ἄλλη τῆ στιγμῆ πού ὁ Ἀμερικανὸς ὑπουργὸς ἔδινε στὸν πρόξενο τῆς Δανίας ἐπιταγὴ 25 ἑκατ. δολ.

Παρόμοιες συναλλαγές πραγματοποιήθηκαν τὸ 1946 ὅταν ἡ Βρετανικὴ κυβέρνησις ξαναγόρασε τὸ σουλτανάτο τοῦ Σαραβὰκ ἀπὸ τὴν οἰκογένεια τοῦ Ραγιὰ Μπρούκ.

Εἶναι ἀμφίβολο ἂν τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἐπαρκοῦν γιὰ νὰ δικαιολογήσουν τὴν ἰδιοκτησίαν ὡς θεσμὸ τοῦ διεθνoῦς δικαίου. Οἱ θεωρίες πού στηρίζονται σ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα ἐμπνέονται ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς κληρονομικῆς ἐξουσίας τοῦ κράτους πού καταργήθηκε ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ ἐπανάσταση.

Παρὰ τὶς προσπάθειες ἐπιφανῶν νομομαθῶν,² οἱ προσπάθειες μεταθέσεως τῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ τὸ ἰδιωτικὸ στὸ διεθνὲς δίκαιο ἀπέτυχαν. Ἀκόμα οὔτε ὁ Lauterbach δὲν τὸ κατόρθωσε ἂν καὶ χαρακτηρίζοντας τὸ διεθνὲς δίκαιο ὡς «ἀνώτερο ἰδιωτικὸ δίκαιο», προσπάθησε νὰ κατατάξει τοὺς κανόνες πού ρυθμίζουν τὶς σχέσεις μεταξύ κράτους καὶ καταληφθέντος ἐδάφους, σὲ κανόνες πού εἰσῆχθησαν κατ' εὐθείαν στὸ διεθνὲς δίκαιο ἢ πού διαμορφώθηκαν πάνω σὲ βάσεις ἀνάλογες μὲ αὐτὲς τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου.³

5. Ἡ ἰδιοκτησία, ὁμοίως, εἰσῆλθε στὴν περιοχὴ τοῦ διεθνoῦς δικαίου ἀπὸ διαφορετικὸ δρόμο, ἀπὸ τὴν προσέγγιση κρατῶν καὶ λαῶν, τὴν ἐπέκταση τῶν σχέσεών τους καὶ τὶς καθημερινὲς διεθνεῖς ἀνταλλαγές.

Ὁ δρόμος αὐτὸς χαραχτήκε ἀπὸ τὶς διμερεῖς καὶ τὶς πολυμερεῖς συμβάσεις. Προετοιμάστηκε ἀπὸ τὶς πρῶτες ἐμπορικὲς συμφωνίες, ὅπως ἡ *Intercursus Magnus* τοῦ 1496, τὰ ἔγγραφα τῆς Οὐτρέχτης καὶ τὰ μεταγενέστερα πολυάριθμα *foedera commerciorum causa*. Σκοπὸς αὐτῶν τῶν συμβάσεων ἦταν ἡ κατοχύρωση τῆς ἀσφάλειας καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου μὲ τὶς ὁποῖες συνδεόταν ἡ ἀσφάλεια τῶν ἀνταλλασσομένων προϊόντων καὶ κατὰ συνέπεια ἡ ἀσφάλεια τῆς ἰδιοκτησίας.

Ἡ ἐμφάνιση νέων μορφῶν ἰδιοκτησίας δημιουργήθηκε, διὰ μέρους τῶν διμερῶν συμφωνιῶν, νέου τύπου Συμβάσεις, ὅπως τῶν Παρισίων (1883), πού ἀναφέρεται στὴν προστασία τῆς βιομηχανικῆς ἰδιοκτησίας, τῆς Μαρδρίτης (1893) πού κατοχυρώνει διεθνῶς τὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ σήματα, τῆς Βέρνης (1886) γιὰ τὴν προστασία τῶν φιλολογικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων.

Περίπου 20 πολυμερεῖς συμβάσεις ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ἰδιοκτησίαν στὴ θάλασσα καὶ τὴ νομικὴ θέση τῶν πλοίων. Ἄλλες Συμβάσεις ἀναφέρονται στοὺς σιδηροδρόμους, τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἀεροσκάφη.

Οἱ συμβάσεις αὐτὲς ἀντιμετωπίζουν τὰ προβλήματα τῆς ἰδιοκτησίας κάτω ἀπὸ διαφορετικὲς ὄψεις. Ἀναφέρονται στὴν ἐμπορικὴ δραστηριότητα, τὴν εἴσοδο στὸ ἐδαφος ἄλλου κράτους, τὴν ἰσότιμη μεταχείριση ἢ τὴ ρήτρα «τοῦ μᾶλλον εὐνοουμένου κράτους».

Ἐπὶ τῶν συμβάσεων, παρ' ὅλ' αὐτὰ, πολλὰ ἔγγραφα, στὰ ὁποία τὰ ἐνδιαφερόμενα μέρη, παρὰ τὴν παραχώρηση ἀμοιβαίων δικαιωμάτων, ἐπιβάλλουν σοβαροὺς περιορισμοὺς στὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας.

6. Ἰδιαίτερο κεφάλαιο στὴν ἱστορία τῶν διεθνῶν συμβάσεων εἶναι τὸ ἀναφερόμενο στὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ἀποικιακῶν καὶ τῶν ἐξομοιωμένων μὲ αὐτὰ ἐδαφῶν. Ὅταν ἄρχισε ἡ ἀποικιακὴ κατάκτηση, ἡ κατοχὴ τῶν ἀποικιακῶν ἐδαφῶν ἰσοδυναμοῦσε γιὰ τὸν αὐτόχθονα πληθυσμὸ ὄχι μόνο μὲ τὴν ἀπώλεια τῆς ἀνεξαρτησίας του, ἀλλὰ καὶ τὴ στέρηση τῆς ἰδιοκτησίας πού κατεῖχε.* Ἐπὶ τῶν συμβάσεων, ὅμοιως καὶ ἐξαιρέσεις σ' αὐτὸ τὸν κανόνα, ὅπως εἶναι ἡ περίπτωση τοῦ *W. Ρην*, ὁ ὁποῖος ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν τίτλο ἰδιοκτησίας πού τοῦ παρεχώρησε τὸ Βρετανικὸ Στέμμα κατέβαλε στοὺς Ἰνδοὺς τὸ ἀντίτιμο τῆς ἰδιοκτησίας αὐτῆς.

Ἡ ἰδιοκτησία τῶν Ἰνδιάνων στὸν Καναδὰ ἀναγνωρίστηκε ὡς προσωπικὸ δικαίωμα καὶ ἐπικαρπία πού ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέληση τοῦ ἀνώτερου ἄρχοντος.

Ἡ Συμφωνία παραχωρήσεως τῶν νήσων Φίτζι (1847) ὥριζε ὅτι τὸ Βρετανικὸ Στέμμα ἀποκτοῦσε ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κυριαρχία καὶ τὴν ἐξουσία τῶν νήσων καὶ τῶν κατοίκων τους «τὴν ἀπόλυτη ἰδιοκτησία ὅλων τῶν γαιῶν πού δὲν φαίνεται νὰ εἶναι ὡς τώρα ἀπαλλοτριωμένα, ὥστε νὰ ἔχουν γίνει bona fide ἰδιοκτησία τῶν Εὐρωπαίων ἢ ἄλλων ξένων ἢ νὰ μὴν εἶναι τώρα σὲ πραγματικὴ χρῆση ἢ κατοχὴ κάποιου φυλάρχου ἢ φυλῆς».⁴

Τὸ 1819 τὸ *Prinny Council* (Ἀνώτατο Δικαστήριον στὴ Μεγάλῃ Βρετανίᾳ) ἀπεφάνθηκε ὅτι ἡ Βρετανικὴ κυβέρνησις δὲν δεσμεύεται ἀπὸ τὶς παραχωρήσεις πού τὸ 1891 εἶχε κάνει στὴ Ν. Ροδεσία ὁ τοπικὸς ἀρχηγὸς Λομπενγκούλα στὸν Γερμανὸ ἐπιχειρηματία Λεπέρ.⁵

Εὐρύτερη ρύθμιση τοῦ θέματος βρίσκουμε στὴ γενικὴ ἔκθεσις τοῦ Συνεδρίου τοῦ Βερολίνου (1885) καὶ στὴ Σύμβαση *Saint-Germain-en-Laye* πού ἀναφέρεται στὴν ἀπόκτηση καὶ μεταβίβαση τῆς κινητῆς καὶ ἀκίνητης ἰδιοκτησίας τῆς Ἰσημερινῆς Ἀφρικῆς.

Νέοι νομικοὶ θεσμοί, πού ἀφοροῦν τὰ ἀποικιακὰ ἐδάφη, ἢ ἐντολὴ καὶ ἡ κηδεμονία, καθόρισαν στὶς διεθνεῖς συμφωνίες τὸ πρόβλημα τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἐδαφῶν καὶ τῶν πλουτοπαραγωγικῶν φυσικῶν πηγῶν τους, καθὼς καὶ τὰ δικαιώματα τῶν ξένων στὶς περιπτώσεις αὐτῆς. (Ἐντολὴ Πα-

λαιστίνης (1922), συμφωνία κηδεμονίας τῆς Δυτικῆς Σαμόα).

Σὲ ὅλες τὶς συμφωνίες κηδεμονίας, ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὲς ποὺ ἀφοροῦν τῇ Δυτικῇ Σαμόα καὶ τὰ νησιά τοῦ Εἰρηνικοῦ ποὺ βρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴ στρατηγικὴ κηδεμονία τῶν Η. Π. Α., παρέχονται ἐγγυήσεις καὶ ἴσα δικαιώματα στὴν ἀπόκτηση κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας στοὺς πολίτες ὄλων τῶν κρατῶν-μελῶν τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν. Ἀπαγορεύουν τὴ δημιουργία μονοπωλίων καὶ διακρίσεων γιὰ νὰ εὐνοήσουν τὴν ἀνάπτυξη καὶ τὴν προφύλαξη τοῦ φυσικοῦ πλούτου.⁹

7. Ὑπάρχει ἓνας σημαντικὸς ἀριθμὸς κανόνων δικαίου ποὺ ἀφορᾶ τὰ προβλήματα τῆς ἰδιοκτησίας σὲ περιόδους εἰρήνης, ὅπως καὶ συμβάσεις ποὺ πραγματεύονται τὸ πρόβλημα σὲ καιρὸ πολέμου.

Τέτοιοι εἰδικοί κανόνες εἶναι οἱ σχετικοὶ μὲ τὴν ἀσυλία τῶν πολεμικῶν πλοίων (Σύμβαση Βρυξελλῶν 1926), τὴ ρύθμιση τῶν ἐχθρικῶν ἐμπορικῶν πλοίων κατὰ τὴν ἑναρξη τῶν ἐχθροπραξιῶν (Σύμβαση Χάγης 1907), οἱ διατάξεις ποὺ ἀφοροῦν τὴν κρατικὴ ἰδιοκτησία μέσα στὸ εὐρύτερο πλαίσιο τοῦ συστήματος τῆς διπλωματικῆς ἀσυλίας.

Ἰδιαίτερα σημαντικὲς εἶναι οἱ συμφωνίες ποὺ ἀφοροῦν τὴ νομικὴ θέση τῶν ἐμπορικῶν ἀντιπροσωπειῶν καὶ τοὺς τρόπους τῶν ἐμπορικῶν ἀνταλλαγῶν, στὶς ὁποῖες συμμετέχουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἓνα κράτος ποὺ ἔχει μονοπωλήσει τὸ ἐξωτερικὸ ἐμπόριο. (Συμφωνίες μεταξὺ ΕΣΣΔ καὶ Φινλανδίας⁷ τοῦ 1947 καὶ ΕΣΣΔ καὶ Ἰταλίας⁸ τοῦ 1948).

***

Ὅλες οἱ διεθνεῖς συνθήκες καὶ συμβάσεις ποὺ περιέχουν κανόνες ἀναφερομένους στὰ προβλήματα τῆς ἰδιοκτησίας, μαρτυροῦν τὴν ποικιλία τῶν μορφῶν, μὲ τὶς ὁποῖες ἡ ἰδιοκτησία ἐμφανίζεται στὸ διεθνὲς δίκαιο. Ὑπὸ τὸ φῶς τῆς θεωρίας καὶ τῆς πρακτικῆς τοῦ διεθνούς δικαίου καὶ τῶν διεθνῶν συμβάσεων, πρέπει νὰ ἐξετάσουμε τὴ θέση τῆς ἰδιοκτησίας στὸ σύγχρονο διεθνὲς δίκαιο καὶ τοὺς δεσμοὺς ποὺ τὴν συνδέουν μὲ αὐτό.

8. Ὅπως δείξαμε ἤδη, ἡ ἰδιοκτησία ἀποτελεῖ οὐσιώδες στοιχεῖο στὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ διάρθρωση τοῦ κράτους. Ἡ ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ τῆς θέση καθορίζει κατὰ ἓνα σημαντικὸ βαθμὸ τὸν χαρακτήρα τοῦ κράτους, τὴν πολιτικὴ καὶ οἰκονομικὴ του μορφή. Ἀποτελεῖ τμῆμα τῆς σφαίρας ἀρμοδιότητος ποὺ ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸ κράτος.

Ἐξ ἄλλου, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας τοῦ κράτους, κάθε λαὸς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀποφασίζει ἐλεύθερα γιὰ τὸ πολιτικό, οἰκονομικὸ καὶ κοινωνικὸ του καθεστῶς. Συνεπῶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τροποποιεῖ τοὺς ὑπάρχοντες οἰκονομικοὺς θεσμοὺς καὶ νὰ δημιουργεῖ καινούργιους.

Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οὐσία (τὴ φύση) τοῦ διεθνούς δικαίου, παρέμεινε γιὰ πολὺ καιρὸ καθαρὰ θεωρητικό. Ἀναγνωρίστηκε μόνο θεωρητικά, ἐνῶ ἡ πράξη παραμένει διαφορετικὴ.

Ἡ ἑναρμόνιση μορφῆς καὶ περιεχομένου ἀποτελεῖ ἓνα νέο στάδιο στὴν πραγμάτωση αὐτῆς τῆς νομικῆς ἀρχῆς ποὺ ἔχει εἰσαχθεῖ στὸ σῶμα τοῦ διεθνούς δικαίου καὶ ἔχει ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ τὶς διεθνεῖς συμβάσεις.

Ἡ διακήρυξη πάνω στὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν κρατῶν ποὺ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ τοῦ Διεθνούς Δικαίου καὶ ὑποβλήθηκε στὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἑνωμένων Ἐθνῶν, δίνει μὲ τὸ ἄρθρ. 4 μιὰ ἐμφαντικὴ ἐπικύρωση σ' αὐτὴ τὴν ἀρχή.

«Κάθε κράτος ἔχει δικαίωμα στὴν ἀνεξαρτησία του ὑπὸ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι ἐλεύθερο νὰ φροντίζει (νὰ ἐπαγρυπνᾷ) γιὰ τὴν εὐημερία του καὶ νὰ ἀναπτύσσεται ὑλικά καὶ πνευματικά, χωρὶς νὰ ὑπόκειται στὴν κυριαρχία ἄλλου κράτους».

Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη ἔχει φωτιστεῖ πλήρως ἀπὸ τὴ θεωρία καὶ τὴν πρακτικὴ τοῦ διεθνούς δικαίου, ὥστε εἶναι περιττὸ νὰ εἰσέλθουμε σὲ λεπτομέρειες.

Τὸ συμπέρασμα ποὺ ἀπορρέει εἶναι ἀπλό. Ἐὰν τὸ σύνολο τῶν προβλημάτων ποὺ ἀφοροῦν τὸ πολιτικὸ σύστημα τοῦ κράτους προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ του ἀρμοδιότητα, τότε αὐτὴ καλύπτει ἀναγκαῖα καὶ τὸ σύνολο τῶν οὐσιαστικῶν στοιχείων καὶ τὰ ἐπὶ μέρους στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ συνόλου.

Ἡ ἰδιοκτησία εἶναι οὐσιώδες στοιχεῖο τῆς διάρθρωσεως τοῦ κράτους. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ ἐπικυρώθηκε χωρὶς ἀμφιταλαντεύσεις ἀπὸ τὸ Διαιτητικὸ Δικαστήριον Διαιτησίας στὴν ὑπόθεση τῶν περιοχῶν ἀλιείας τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Τὸ Δικαστήριον ἐπιβεβαίωσε ὅτι ἡ διάθεση τῆς ἰδιοκτησίας εἶναι ἰδιότης τῆς κυριαρχίας καὶ σὰν τέτοια ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐδαφικὴ κυριαρχία.

Τὸ Διαιτητικὸ Δικαστήριον Διεθνούς Δικαιοσύνης τὴν ἀπέδεχθη ἐξ ἴσου στὴν ὑπόθεση *Paneverus v. Saldutiskis*⁹. Πολλὲς ἀποφάσεις ἐθνικῶν δικαστηρίων τὴν ἀνεγνώρισαν ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους. Ἀναφέρουμε μόνο τὴν περίφημη διατύπωση τοῦ δικαστῆ *Holms* στὴν ὑπόθεση τῆς *American Banana Company*¹⁰ κατὰ τῆς *United Fruit Company* ἢ τὴν ἀπόφαση τοῦ Δικαστηρίου τῶν Η. Π. Α. στὴν ὑπόθεση *Oetien v. Central Leather Company* ὅπου τὸ Δικαστήριον πιστοποίησε: «Δὲν εἶναι δυνατὸ ἡ συμπεριφορὰ μιᾶς ἀνεξαρτήτου κυβερνήσεως νὰ τεθῆ ὑπὸ ἀμφισβήτηση στὰ δικαστήρια μιᾶς ἄλλης κυβερνήσεως»¹¹.

Μεταξὺ τῶν πιὸ πρόσφατων ἀποφάσεων, μπορούμε νὰ ἐπικαλεστοῦμε τὴν ἀπόφαση τῆς 20-8-1959 τοῦ Ἐφετείου τῆς Βρέμης, ποὺ ἀφοροῦσε τὴν πώληση τοῦ Ἰνδονησιακοῦ καπνοῦ τῶν ἐθνικοποιημένων φυτειῶν ποὺ ἀνήκαν ἄλλοτε στὶς Ὁλλανδικὲς ἐταιρίες. Ἀντιθέτως, τὸ Ἐφετεῖο τοῦ Ἀμστερνταμ ἔφθασε σὲ διαφορετικὰ συμπεράσματα¹² στὶς 4-6-1959, ὅπως καὶ τὸ Δικαστήριον τοῦ Ἄντεν στὶς 9-1-1953 σὲ μιὰ ὑπόθεση ποὺ ἀφοροῦσε τὶς ἐθνικοποιήσεις στὸ Ἰράν.¹³ Ἐνα δικαστήριον τοῦ Τόκιο σὲ μιὰ ὑπόθεση ποὺ ἀφοροῦσε τὴν ἴδια ἐθνικοποίηση, ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀρχὴ ὅτι ἓνα δικαστήριον δὲν μπορεῖ

νὰ ἀποφανθεῖ γιὰ τὸ ἔγκυρο ἢ τὸ ἄκυρο τῶν νόμων τῶν ἄλλων κρατῶν.¹⁴

Ἡ διπλωματικὴ ἀλληλογραφία μᾶς προσφέρει πολὺ ὑλικὸ ὑπὲρ αὐτῆς τῆς τελευταίας θέσεως. Θὰ ὑπενθυμίσουμε μόνο τὴ διπλωματικὴ διακοίνωση ποὺ στάλθηκε στὶς 28-1-1926 ἀπὸ τὸν Γραμματέα τοῦ Συμβουλίου Ἐπικρατείας τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν Kellogg στὴ Μεξικανικὴ Κυβέρνηση. «Κάθε κράτος — ἔλεγε — ἔχει τὸ ἀπόλυτο δικαίωμα μέσα στὸ πλαίσιο τῶν ἐξουσιῶν του νὰ δημιουργεῖ νόμους ποὺ νὰ κανονίζουν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο στὸ μέλλον θὰ ἀποκτιέται ἡ ἰδιοκτησία». Αὐτὴ φαίνεται νὰ εἶναι τὸ προσχέδιο τοῦ ὀρισμοῦ ποὺ υλοθέτησε τὸ Ἰνστιτούτο τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου στὴ συνεδρίαση τοῦ Bath τὸ 1950.

9. Στὴν ἐξάσκηση τῶν κυριαρχικῶν δικαιωμάτων τους τὰ κράτη ρυθμίζουν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ρυθμίζουν κατὰ τρόπο πολὺ διάφορο τὰ προβλήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν οικονομικὴ τους δομὴ. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ ἀξία καὶ ὁ χαρακτήρας τῆς ἰδιοκτησίας δὲν διαφέρει μόνο μεταξὺ τῶν καπιταλιστικῶν καὶ τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν.

Ἐπὶ αὐτῶν, ἐπίσης, ἰδιαίτερες διατάξεις, συνταγματικὲς ἢ νομοθετικὲς ποὺ πραγματεύονται τὴ δημιουργία καὶ τὴ χρησιμοποίησι τῶν δικαιωμάτων τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν παραγωγικῶν πηγῶν ἀπὸ φυσικὰ ἢ νομικὰ πρόσωπα (ντόπιους ἢ ξένους).

Σὲ πολλὰς χώρες τὰ μεταλλευτικὰ δικαιώματα, ἀνεξαρτήτως τοῦ ποιὸς ἔχει τὴν ἰδιοκτησία τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἀνήκουν στὸ κράτος. Ἡ ἐκμετάλλευση τῶν φυσικῶν πηγῶν μπορεῖ νὰ θεμελιωθεῖ πάνω σὲ παραχωρήσεις προνομίων (concessions), ὅπως στὴν Περσία, στὴ Λιβύη ἢ στὴ Βενεζουέλα. Στὶς Ἰνδίες, σύμφωνα μ' ἓνα νόμο τοῦ 1957, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ κατέχει μεταλλευτικὰ δικαιώματα χωρὶς μιὰ εἰδικὴ ἄδεια τῆς ἀρχῆς ἢ ἓνα συμβόλαιο μισθώσεως μεταλλείου (bail minier)¹⁵

Στὴν Ἀγγλία ὁ ἰδιοκτήτης ἔχει τὸ δικαίωμα κατὰ τὸ Common Law νὰ καρπούται τὸ ἔδαφος usque ad infernos ἀλλὰ ὁ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος ἀνήκουν στὸ Στέμμα. Αὐτὸ τὸ δικαίωμα ἐπεκτάθηκε ἀπὸ τοῦ 1934 στὸ πετρέλαιο καὶ στὰ ὀρυκτέλαια.¹⁶

Ἐπίσης ἀφ' οἷου ἔγινε ἡ ἐθνικοποίηση τοῦ ἀνθρακος (1946) τὸ δικαίωμα ἐξορύξεως ἀνήκει στὴ National Coal Board¹⁷.

Τὰ Συντάγματα τῆς Βερμανίας καὶ τῶν Φιλιππίνων ἐξασφαλίζουν στὸ κράτος τὴν ἀποκλειστικότητα γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση ὀρισμένων φυσικῶν πηγῶν καὶ περιορίζουν τὴν παραχώρηση προνομίων σὲ μιὰ καθορισμένη περίοδο, ἐνῶ στὸ Μεξικὸ καὶ στὸ Περού οἱ παραχωρήσεις προνομίων συνάπτονται γιὰ ἀπεριόριστο χρόνο.

Πολλὰς νομοθεσίης προβλέπουν περιορισμούς στὴν ἐκμετάλλευση τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας ἀπὸ τοὺς ξένους.

Εἶναι σημαντικό, ἐξ ἄλλου, νὰ διαπιστώ-

σουμε πόσο ἡ πρόοδος τῆς τεχνικῆς αὐξήσε τὴν ἐπέμβαση τοῦ Κράτους στὴν περιοχὴ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν πρώτων ὑλῶν ποὺ παρουσιάζουν σπουδαιότητα στὸ βιομηχανικὸ καὶ στρατηγικὸ τομέα. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἄποψη τὸ πετρέλαιο ἔχει ἤδη μιὰ μακρὰ ἱστορία. Ἐνα νέο ὁμως κεφάλαιο ἀνοίξε μὲ τὶς ραδιενεργὲς ὕλες. Οἱ ἴδιες οἱ Η.Π.Α. ἐθέσπισαν τὴν ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία τοῦ κράτους πάνω σ' αὐτὲς τὶς ὕλες. Ἡ Ἀργεντινὴ ἐξασφάλισε τὴν ἀποκλειστικότητα γιὰ τὴν ἀπόκτησή τους, ἐνῶ ἀντιθέτως, ἡ Ἑλβετία δὲν περιορίσε τὸ ἐλεύθερο ἐμπόριό τους. Σὲ πολλὰ κράτη εἶναι ἀπαραίτητη μιὰ εἰδικὴ ἄδεια τῆς Ἀρχῆς γιὰ τὴν ἐξερεύνηση τῶν κοιτασμάτων, τὴν ἐκμετάλλευση, τὴ χρήση, ἀκόμα καὶ τὴν ἀποθήκευση αὐτῶν τῶν ὑλῶν. Ἡ ἀπαγόρευση τῆς ἐξαγωγῆς τους χωρὶς ἄδεια τοῦ Κράτους εἶναι γενικὴ.

Κατὰ τὴν διάρκειά τῶν 15 τελευταίων ἐτῶν περίπου 30 κράτη ἐψήφισαν μιὰ εἰδικὴ νομοθεσία σ' αὐτὴ τὴν περιοχὴ.

10. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα μπαίνει, ἐπίσης, καὶ γιὰ τὶς νόμιμες τροποποιήσεις ποὺ παρεμβαίνουν μέσα στὸ χρόνο καὶ τὸ χρόνο, ἐπιφέροντας συγκρούσεις συμφερόντων. Αὐτὸ συμβαίνει μέσα στὸ χρόνο, ὅταν γεννιοῦνται νέοι κανόνες ποὺ διαφέρουν ἀπὸ τοὺς προγενέστερους, μέσα στὸ χρόνο δέ, ὅταν τὸ ἔδαφος περνᾷ ἀπὸ τὴν ἐξουσία ἐνὸς κράτους σὲ ἄλλο. Στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓνα σύνολο προβλημάτων διαδοχῆς τοῦ κράτους καὶ κατὰ κύριο λόγο μπροστὰ σὲ οὐσιαστικὲς δομικὲς τροποποιήσεις.

Θὰ θέλαμε τώρα νὰ ἐπιμείνουμε σ' αὐτὲς τὶς τελευταίης. Ἡ ἰδιοκτησία αὐτὴ καθ' ἑαυτὴ ἢ ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀξίας της, παραμένει σήμερα ἀπαραβίαστη; Προσπαθήσαμε πολὺ καιρὸ νὰ ἀπαντήσουμε σ' αὐτὴ τὴν ἐρώτηση.

Εἶναι πολὺ γνωστὲς οἱ περιπτώσεις ποὺ παραβιάστηκαν τὰ προστατευτικὰ δικαιώματα τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας. Γνωρίζουμε κυρίως τὴν ὑπόθεση τοῦ μονοπωλίου τοῦ θεῖου στὴ Σικελία (1836), τὶς ὑποθέσεις Finley (1836) καὶ Jones King (1853) στὴν Ἑλλάδα, τὴν περίπτωση Henry Savage στὸ Σαλβατῶρ (1852), τὴν ὑπόθεση τῶν Ἰταλικῶν καὶ Οὐραγουανικῶν ἀσφαλιστικῶν ἐταιριῶν (1911 - 1920).

Μποροῦμε νὰ ἀναφέρουμε ἀκόμα πολλὰ παραδείγματα ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως στὸ διάστημα μεταξὺ τῶν δύο πολέμων καὶ τέλος τὶς ἐθνικοποιήσεις ἀγαθῶν ἀπὸ κράτη ποὺ ὑπῆρξαν πάντοτε καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ εἶναι οἱ πιὸ ἔνθερμοι ὀπαδοὶ τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας.

Τὰ Συντάγματα πολλῶν χωρῶν καὶ ὄχι μόνο τῶν σοσιαλιστικῶν κρατῶν προβλέπουν πράξεις ἀπαλλοτριώσεως.

Παρ' ὅλα αὐτά, στὴν πράξη τὰ διεθνή δικαστήρια ἄργησαν νὰ ἀναγνωρίσουν αὐτὴ τὴν ἐξέλιξη. Στὴ διάρκεια τοῦ μεσοπολέμου ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὰ δικαστήρια διαιτησίας ἀρκετὲς ἀντιφατικὲς ἀποφάσεις.

Τὰ κριτήρια γιὰ τὴν προστασία τῶν ξένων περιουσιῶν ἄλλαξαν μὲ τὸν καιρό, ἐνῶ ἡ διεθνὴς εὐθύνη τῶν κρατῶν καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῆς διπλωματικῆς προστασίας ἐξελίσσονταν σὲ σχέση με αὐτὰ τὰ κριτήρια. Ἀλλὰ εἶναι ἀναμφίβολο, ὅτι ἐφαρμόστηκαν συχνὰ καταχρηστικῶς.

Ἡ θεωρία τοῦ Carlos Calvo ἦταν μιὰ ἀντίδραση σ' αὐτὲς τὶς καταχρήσεις. Σύμφωνα μὲ τὴν παρατήρηση τοῦ Edwin Borchard «Τὰ ἰσχυρὰ κράτη ἔχουν κατὰ καιροὺς ἀπαιτήσει μεγαλύτερες εὐθύνες ἀπὸ τὰ ἀνίσχυρα κράτη παρὰ ἀπὸ ἐκεῖνά που ἔχουν δική τους ἰσχύ». ¹⁵

Ἡ διεθνὴς πρακτικὴ ἀποκαλούμενη «international standard of justice» διακήρυξε συχνὰ τὴν προνομιακὴ μεταχείριση τῶν ξένων. Ἡ διακήρυξη ποὺ ψηφίστηκε ἀπὸ τὴν παναμερικανικὴ συνδιάσκεψη τοῦ Μεξικοῦ τὸ 1945, ἔδωσε ἀπάντηση σ' αὐτὴ τὴν πρακτικὴ.

Μιὰ ἀνάλογη θέση υἱοθετήθηκε ἀπὸ τὸ Συμβούλιο τῶν εἰδικῶν γιὰ τὴν κωδικοποίησι τοῦ Διεθνούς Δικαίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν. ¹⁶ Δίπλα σ' αὐτὰ τὰ παραδείγματα θὰ μπορούσαμε νὰ βροῦμε ἄλλα που ἐμφανίζουν ἀντίθετη θέση. Ἡ πλούσια πρακτικὴ τῆς διεθνούς ζωῆς ἔχει σὰν χαρακτηριστικὸ ὅτι βλέπει νὰ ἀντιπαραθέτουνται δυὸ ἀντιφατικὲς τάσεις. Ἐκεῖνο που ἔχει σημασία εἶναι νὰ γνωρίζουμε ποιά ἀπὸ τὶς δυὸ τάσεις θὰ θριαμβεύσει. Δὲν μπορούμε νὰ δημιουργήσουμε φραγμοὺς στὶς ἱστορικὲς μεταλλαγές τῆς κοινωνίας, ἐπειδὴ μιὰ περιοχὴ ἀντιτίθεται σ' αὐτὲς τὶς μεταλλαγές ἢ μιὰ ζώνη δίνει καταφύγιο σ' ἓνα ἄθικτο παρελθόν.

Βλέπουμε λοιπὸν τὴ σπουδαιότητα τοῦ προβλήματος. Ἡ ἰδιοκτησία συνδέεται μὲ τὴν ἐξουσία τοῦ κράτους. Ἡ ἱστορικὴ τάση νὰ ἀναγνωρισθῆ στὴν πρακτικὴ ἢ κυριαρχικὴ ἰσότητα τῶν κρατῶν θὰ κατέληγε ἀναγκαστικὰ νὰ κάνει αὐτὸ τὸ πρόβλημα ἓνα πολὺ σπουδαῖο κεφάλαιο τῆς σύγχρονης ἱστορίας που ἐνώνεται μὲ τὴν παγκόσμια κίνηση ἐθνικῆς ἀπελευθερώσεως μὲ τὴ δημιουργία ἐνὸς μεγάλου ἀριθμοῦ νέων ἀνεξαρτήτων κρατῶν. Δικαίως γράφτηκε πρόσφατα: «Ἡ ἐθνικὴ ἀνεξαρτησία μπορεῖ νὰ ὑπάρχει ἀπὸ μόνη της, ἀλλὰ ἀρχίζει νὰ ἀποκτάει οὐσιαστικὸ περιεχόμενο, μόνον ὅταν συνδυάζεται μὲ ἓνα ἐπαρκὴ βαθμὸ οἰκονομικῆς ἀνεξαρτησίας». ²⁰

Ὁ φυσικὸς πλοῦτος εἶναι πολὺ ἄνισα κατανεμημένος μεταξὺ τῶν λαῶν που κατοικοῦν τὴ Γῆ. Ὁ ἀγῶνας ἐναντίον τῶν φυσικῶν δυσχερειῶν εἶναι ἀκατάπαυστος γιὰ ὀρισμένους, ἐνῶ ἄλλοι διαβιοῦν σ' ἓνα κλίμα ἀφθονίας καὶ εὐνοϊκῶν συνθηκῶν χάρις στὶς φυσικὲς πλουτοπαραγωγικὲς πηγές τους. Αὐτὲς οἱ ἀνισότητες, ὅπως καὶ οἱ κοινωνικὲς ἀνισότητες πρέπει νὰ ἐξομαλυνθοῦν ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο, που ἔχει χρέος νὰ ἀνοίξει τὸ δρόμο πρὸς τὴν πρόοδο, τὴν βελτίωση τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου καὶ τὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸ φόβο, τὴν ἀθλιότητα καὶ καὶ τὴν ὑποτέλεια. Οἱ λαοὶ πρέπει νὰ ἐξασφαλίσουν μιὰ οἰκονομικὰ ἀνεξάρτητη ὑπαρξή, στοιχεῖο βα-

σικὸ που χωρὶς αὐτὸ ἢ κυριαρχία κινδυνεύει νὰ γίνῃ μιὰ σκιὰ δυνάμεως στερημένη ἀπὸ περιεχόμενο. Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο, οἱ σχέσεις ἰδιοκτησίας καὶ ἡ ἴδια ἢ ἰδιοκτησία παίζουν ἓνα ρόλο σημαντικὸ. Αὐτὲς οἱ ἀρχές χρησιμεύουν σὰν βάση στὶς διεθνεῖς ἀποφάσεις, ὅπως εἶναι οἱ ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν (12.2.1952, 21.12.1952 καὶ 11.12.1954).

Ἐνα μέρος τῆς ἀποφάσεως τῆς 21.12.1952 εἶναι ἰδιαίτερα σημαντικὸ σὲ σχέση μὲ τὰ παραπάνω. «Τὸ δικαίωμα πῶν λαῶν νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ νὰ ἐκμεταλλεύονται ἐλεύθερα τὸν πλοῦτο τους καὶ τὶς φυσικὲς παραγωγικὲς πηγές τους εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν κυριαρχία τους καὶ σύμφωνα μὲ τοὺς σκοποὺς καὶ τὶς ἀρχές τοῦ Χάρτη τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν». Θὰ πρέπει νὰ δώσουμε ἰδιαίτερη προσοχὴ στὶς ἀποφάσεις τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν που ἀφοροῦν τὰ ὑπὸ κηδεμονία καὶ τὰ ἐξηρητημένα ἢ ἀποικιακὰ ἐδάφη. Οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς ἔτειναν στὸ νὰ διευκολύνουν τὴν πιὸ γρήγορη καὶ ἀσφαλῆ ἐπίτευξη τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν. Οἱ σχετικὲς μὲ τὴν κηδεμονία συμφωνίες που ἀκολούθησαν τὶς ἀποφάσεις αὐτὲς τὸ ἐπέτυχαν σὲ περιορισμένο μέτρο. Ἐπέβαλαν τὸ σεβασμὸ τῶν δικαιωμάτων καὶ τῶν ἐθίμων τοῦ αὐτόχθονα πληθυσμοῦ καὶ πρόβλεψαν τὴ συγκατάθεση τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν γιὰ τὴν μεταβίβαση τῆς γῆς καὶ τῶν φυσικῶν παραγωγικῶν πηγῶν τῶν χωρῶν αὐτῶν στοὺς ξένους. ²¹ Οἱ ἀποφάσεις 322 — IV καὶ V τῆς Γενικῆς Συνελεύσεως τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν διέπονται ἀπὸ τὸ ἴδιο πνεῦμα. Ἐπὶ πλέον τὸ Συμβούλιο Κηδεμονίας ὄρισε μιὰ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ, γιὰ τὴ μελέτη τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῶν ὑπὸ κηδεμονία ἐδαφῶν. Σήμερα πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἐδάφη εἶναι ἀνεξάρτητα κράτη. Τὰ ὑπόλοιπα ἀποτελοῦν τὸ ἀντικείμενο τῆς Ἀποφάσεως που ψηφίστηκε στὶς 14.12.1960 ²² ἀπὸ τὴ Γενικὴ Συνέλευση τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν, ²³ γιὰ τὴν παραχώρηση ἀνεξαρτησίας στὶς ἀποικιακὲς χώρες καὶ τοὺς λαοὺς. Αὐτὴ ἡ ἀπόφαση ἐπικύρωσε τὸ δικαίωμα τῶν ἀποικιακῶν λαῶν νὰ διαθέτουν ἐλεύθερα τὸν φυσικὸ πλοῦτο τῶν ἐδαφῶν τους. Σχετικὴ μὲ αὐτὰ τὰ ἐδάφη εἶναι ἡ παράγραφος 5 τῆς ἀποφάσεως τῆς 15.12.1960 ²⁴ που συνιστᾷ τὸν σεβασμὸ τοῦ κυριαρχικοῦ δικαίωματος κάθε κράτους νὰ διαθέτῃ τὸν πλοῦτο του καὶ τὶς φυσικὲς πηγές του σύμφωνα μὲ τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τῶν κρατῶν στὸ διεθνὲς δίκαιο».

12. Ἔτσι τὰ γεγονότα, οἱ συνταγματικοὶ καὶ νομοθετικοὶ κανόνες, οἱ παραινέσεις καὶ οἱ ἀποφάσεις τῶν διεθνῶν ὀργανισμῶν ἐπιβεβαιώνουν τὴ θέση ὅτι ἡ ἰδιοκτησία εἶναι ἔννοια καὶ σύμφυτο μέρος τῆς κυριαρχίας, θεμελιώδης θεσμὸς τοῦ διεθνούς δικαίου. Ἐδῶ εὐρίσκεται ἡ πηγὴ τοῦ θεσμοῦ μεταξὺ ἰδιοκτησίας καὶ διεθνούς δικαίου.

Τὸ σύγχρονο διεθνὲς δίκαιο θεμελιώνεται πᾶνω στὴν ἀρχὴ τῆς κυριαρχίας τῶν κρατῶν.

Ὁφείλει νὰ ὑπερασπίσει τὴν ἀρχὴ αὐτὴ τῆς κυριαρχίας, ποὺ ἀποτελεῖ λόγο τῆς ὑπάρξεώς του. Ἀλλὰ αὐτὴ ἡ ἀρχὴ δὲν ὑπονοεῖ — ἀπὸ τὴν ἴδια τῆς τῆ φύση δὲν μπορεῖ νὰ ὑπονοεῖ — τὴν προστασία ἐνὸς πολιτεύματος ποὺ προτιμᾶται ἀπὸ ἓνα ἄλλο. Σημαίνει τὸ δικαίωμα τοῦ κράτους νὰ ἐκδηλώνει τὰ κυριαρχικά του δικαιώματα κατὰ τὸν τρόπο ποὺ ἀρμόζει στὶς ἱστορικές, κοινωνικές, πολιτικές καὶ οἰκονομικές ἀνάγκες ἐνὸς συγκεκριμένου λαοῦ.

Οἱ δεσμοὶ τῆς ἰδιοκτησίας μὲ τὸ διεθνὲς δίκαιο ἐκφράζονται ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι αὐτὸ τὸ δίκαιο δὲν θὰ μποροῦσε νὰ προστατεύσει ἓνα καθορισμένο τύπο ἰδιοκτησίας. Μιὰ ἀντίθετη ἐρμηνεία θὰ ταύτιζε τὸ διεθνὲς δίκαιο μὲ ἓνα ἀπὸ τὰ νομοθετικὰ συστήματα ποὺ συμπεριλαμβάνει καὶ θὰ ἀρνιόταν τὴν καθολικότητα αὐτοῦ τοῦ δικαίου.

Ἡ ὑπαρξὴ κρατῶν μὲ διαφορετικὴ πολιτικὴ διάρθρωση δίνει σ' αὐτὸ τὸ θέμα ἀκόμα μεγαλύτερη σπουδαιότητα. Τὸ σύγχρονο

διεθνὲς δίκαιο εἶναι δίκαιο κοινὸ πρὸς ὅλα τὰ κράτη. Δὲν μπορεῖ συνεπῶς νὰ καθορίσει τὸ πρόβλημα τῆς προστασίας τῆς ἰδιοκτησίας ἐξετάζοντας ἀποκλειστικὰ τὶς ἀρχές ποὺ ἀνήκουν πρὸς ἓνα ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα πολιτικὰ ἢ οἰκονομικὰ συστήματα, οὔτε νὰ γίνεταί κριτὴς τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως αὐτῶν τῶν συστημάτων.

Δὲν μπορεῖ νὰ μεταχειριστεῖ πιὸ εὐνοϊκὰ τὴν φεουδαρχικὴ ἢ τὴν καπιταλιστικὴ ἰδιοκτησία ἀπὸ τὴ σοσιαλιστικὴ ἰδιοκτησία, ἀφοῦ καὶ οἱ τρεῖς εἶναι γνωστὲς στὸ σύγχρονο δίκαιο. Ἡ οὐσιαστικὴ του λειτουργία συνίσταται, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια τῆς φύσης, ὄχι νὰ προστατεύσει αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη μορφή ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ μόνο τὸ δικαίωμα κάθε κράτους νὰ υλοθετήσῃ ἐκείνες τὶς μορφές ἰδιοκτησίας ποὺ εἶναι σύμφωνες μὲ τὰ ἱστορικὰ καὶ κοινωνικὰ χαρακτηριστικά του, ἢ ποὺ πηγάζουν ἀπὸ αὐτά. Ἐδῶ βρίσκεται ὁ ἀληθινὸς δεσμὸς τῆς ἐννοίας τῆς ἰδιοκτησίας μὲ τὸ διεθνὲς δίκαιο.

Ἀπόδοσις : Λ.Φ.

Σ η μ ε ι ὶ σ ε ι ς

1. Cf. G. George Ripert, *Aspects juridiques du capitalisme moderne*—Paris 1946.

2. Cavaglieri, Gemma, Laband, Heffter, Fleischam, Lawrence, Bustamante.

3. Lauterpacht. *Private Law, Sources and Analogies of International Law*. London 1927 p.p. 9 et ss 24 καὶ 81.

* Ὁ Κενάτα ἐξέφρασε αὐτὴ τὴ σχέση ἐπιγραμματικά : «Ὅταν ἦρθαν οἱ λευκοὶ κρατοῦσαν τὴν Ἀγία Γραφὴ στὰ χέρια καὶ μεῖς τὰ τὰ χωράφια μας, τώρα κρατᾶμε ἐμεῖς τὴν Ἀγία Γραφὴ καὶ οἱ λευκοὶ τὰ χωράφια μας».— (Σ. τ. Μ.)

4. *Commandment Papers (britannique)* Cmd n° 1114 ἔτος 1875 p. 352.

5. Lindlen. *The Acquisition and Government of Backward territory in International Law*—London 1927 p. 352.

6. Αὐτὲς οἱ διατάξεις ἀποτελοῦν ἐφαρμογὴ τοῦ ἀρθροῦ 76)δ τοῦ χάρτη τοῦ ΟΗΕ.

7. *Recueil des Traités, Nations Unis* Vol. 217, p. 3.

8. *Recueil des Traités, Nations Unis* Vol. 217, p. 87.

9. C.P.J.I A/B 76 p. 18.

10. 213 u.s. 347 1909.

11. *Ozanic v. u.s.* 83 F. supp. 4, 1949.

«The conduct of one independent government cannot be successfully questioned on the courts of another» ἢ ἀκόμα στὴν ὑπόθεση *Ozanic v. U. S.* ποὺ ἐξετάσθηκε τὸ 1949.

12. *Nederlandse Jurisprudentie* 1959 n° 357.

13. *Lauterpacht — International Law Reports* 1953, p. 316.

14. *Lauterpacht International Law Reports* 1953 p. 305.

15. *Mines and Minerals (Regulation and Development) Act* n° 67, 1957.

16. *Petroleum (Production) Act* 1934.

17. *Coal Industry Nationalisation Act*. 1916.

18. Ed. Borchard : «Powerful States have at times exacted from weak states a greater degree of responsibility than from States of their own strength» *The diplomatic protection of Citizens abroad*, New York 1915 p. 178.

19. *Société des Nations, Comité des Experts pour la Codification du droit international*. Doc. C. 196, M. 70, 1927 V. p. 94.

20. «National independence can exist by itself but it becomes meaningful only when matched by a sufficient degree of economic independence».

21. Παράδειγμα τὸ ἀρθρ. 8 τῶν συμφωνιῶν ποὺ ἀφορᾷ τὴν Ταγκανίκα καὶ τὸ Βρετανικὸν Καμερόν. Καὶ οἱ δύο εἶναι σήμερα ἀνεξάρτητες.

22. Ἐπικυρώθηκαν στὴ 6η καὶ 12η συνεδρίαση τῆς Συνελεύσεως.

23. *Résolution* n° 1514/XV.

24. *Résolution* n° 1515/XV